Mobilność Dorosłych
Akredytacja nr 2024-1-PL01-KA120-ADU-000278892
Współfinansowane przez Unię Europejską

Sytuacja osób starszych we Włoszech

Opieka państwa i formy aktywizacji seniorów

Raport powstał jako rezultat mobilności grupowej do Rimini (Włochy) w dniach 15–22.06.2025, zrealizowanej w ramach akredytacji Erasmus+ w sektorze Edukacji Dorosłych nr **2024-1-PL01-KA120-ADU-000278892**, którą posiada Fundacja na rzecz edukacji – SMART.
Projekt nr **2025-1-PL01-KA121-ADU-000340109**

1. Wprowadzenie

Raport przedstawia sytuację osób starszych we Włoszech, rozwiązania stosowane przez państwo w zakresie zabezpieczenia emerytalnego, ochrony zdrowia i opieki długoterminowej oraz formy aktywizacji seniorów proponowane przez instytucje publiczne, samorządy i organizacje społeczne.

Opracowanie powstało na podstawie mobilności grupowej do Rimini, w której udział wzięło sześciu seniorów – słuchaczy Fundacji w wieku 65+ – pod opieką dwóch pracowników Fundacji. Organizacją przyjmującą była Sistema Turismo. Tematem przewodnim mobilności było aktywne starzenie się, czyli połączenie aktywności fizycznej, umysłowej i społecznej z umiejętnym korzystaniem z nowych technologii. Uczestnicy spotkali się z włoskimi seniorami w centrum społecznym i poznali, jak we Włoszech organizowane są aktywność i wsparcie osób starszych.

2. Sytuacja demograficzna i społeczna seniorów

Włochy mają najstarsze społeczeństwo w Unii Europejskiej. Osoby w wieku 65+ stanowią prawie jedną czwartą mieszkańców, a przeciętna długość życia należy do najwyższych w Europie. Jednocześnie Włochy mają bardzo niski wskaźnik urodzeń, co oznacza, że coraz mniej osób w wieku produkcyjnym przypada na jednego seniora.

Rodzina odgrywa we Włoszech kluczową rolę – dziadkowie często opiekują się wnukami, a dorosłe dzieci wspierają starszych rodziców. Coraz większa część opieki nad osobami niesamodzielnymi jest jednak powierzana opiekunkom zatrudnianym przez rodziny (tzw. badanti), wśród których wiele pochodzi z Europy Środkowo-Wschodniej, także z Polski.

Włoski styl życia sprzyja aktywności społecznej. Wspólne posiłki, spacery (passeggiata), rozmowy na placu i życie towarzyskie są naturalnym sposobem zapobiegania samotności. Mimo to problem osamotnienia narasta, szczególnie wśród osób owdowiałych i mieszkających w małych miejscowościach.

3. Opieka państwa

Zabezpieczenie emerytalne

Emerytury wypłaca Krajowy Instytut Ubezpieczeń Społecznych (INPS). Podstawowy wiek emerytalny wynosi 67 lat. Osoby starsze o niskich dochodach, które nie nabyły prawa do emerytury lub mają bardzo niskie świadczenie, mogą otrzymać zasiłek socjalny (assegno sociale). Osobom z niepełnosprawnością wymagającym stałej pomocy przysługuje zasiłek opiekuńczy (indennità di accompagnamento).

Ochrona zdrowia

Krajowa Służba Zdrowia (SSN) ma charakter powszechny, a jej zadania realizują regiony i lokalne jednostki zdrowia (ASL). Każdy mieszkaniec ma przypisanego lekarza rodzinnego (medico di base). Za niektóre świadczenia, np. badania specjalistyczne, pacjenci wnoszą opłatę (ticket), z której zwolnione są m.in. osoby starsze o niskich dochodach i osoby przewlekle chore. W ramach SSN dostępne są także zabiegi uzdrowiskowe – w uzdrowiskach takich jak Rimini Terme pacjenci ze wskazaniami medycznymi mogą raz w roku skorzystać z cyklu zabiegów przy niewielkiej dopłacie.

W ramach reformy finansowanej z Krajowego Planu Odbudowy powstają Domy Wspólnoty (Case della Comunità) – lokalne centra łączące lekarzy rodzinnych, pielęgniarki środowiskowe, specjalistów i pracowników socjalnych w jednym miejscu, bliżej mieszkańców.

Opieka długoterminowa

- **Zintegrowana opieka domowa (ADI)** – wizyty lekarzy, pielęgniarek i rehabilitantów w domu pacjenta.
- **Gminne usługi opiekuńcze (SAD)** – pomoc w codziennych czynnościach, sprzątaniu, zakupach, dostarczanie posiłków.
- **Ośrodki dzienne (centri diurni)** – opieka w ciągu dnia dla osób niesamodzielnych, także z demencją.
- **Domy opieki (RSA)** – dla osób wymagających stałej opieki pielęgniarskiej.
- **Reforma polityki wobec osób starszych** – ustawa z 2023 r. i akty wykonawcze wprowadzają m.in. ocenę potrzeb osób starszych w jednym punkcie i promocję aktywnego starzenia się.

4. Formy aktywizacji seniorów

Włochy mają bogatą sieć organizacji i instytucji, które aktywizują osoby starsze. Najważniejsze z nich to:

- **Centra społeczne dla seniorów (centri sociali anziani)** – prowadzone przez gminy lub stowarzyszenia, często zarządzane przez samych seniorów. Oferują spotkania, gry, tańce, wycieczki, zajęcia ruchowe i wspólne posiłki.
- **Kluby i stowarzyszenia, np. ACLI, ARCI, AUSER** – organizacje społeczne o ogólnokrajowym zasięgu. Prowadzą kluby (circoli), doradztwo w sprawach świadczeń, wolontariat seniorów, telefoniczne linie wsparcia dla osób samotnych i edukację cyfrową.
- **Uniwersytety trzeciego wieku (Università della Terza Età, UNITRE)** – wykłady, kursy językowe, warsztaty artystyczne i komputerowe.
- **Ogrody społeczne dla seniorów (orti sociali)** – gminy udostępniają emerytom niewielkie działki do uprawy, co łączy ruch na świeżym powietrzu, kontakty społeczne i zdrowe odżywianie.
- **Gimnastyka i ruch w przestrzeni publicznej** – bezpłatne lub tanie zajęcia „łagodnej gimnastyki” (ginnastica dolce) w parkach i na plażach, grupy spacerowe, nordic walking.
- **Programy regionalne** – np. region Emilia-Romania, w którym leży Rimini, rozwija programy aktywnego starzenia się, wsparcia opiekunów rodzinnych i przeciwdziałania samotności.

5. Obserwacje z mobilności w Rimini

W obszarze zdrowia fizycznego uczestnicy brali udział w zajęciach ruchowych na plaży, spacerach i jeździe na rowerze nadmorską promenadą oraz w ćwiczeniach oddechowych i rozciągających. Zdrowiu psychicznemu służyły trening pamięci i koncentracji oraz zajęcia relaksacyjne. W części cyfrowej uczestnicy ćwiczyli planowanie trasy i zakup biletów w aplikacjach, korzystanie z Map Google i aplikacji tłumaczących, bezpieczne korzystanie z internetu oraz tworzenie albumu zdjęć i krótkiego filmu z pobytu.

Najważniejsze obserwacje uczestników:

- Włoscy seniorzy celebrują codzienność – wspólne posiłki, rozmowy i życie towarzyskie są dla nich naturalnym sposobem na zapobieganie samotności.
- Rower i spacer są codziennym środkiem transportu i formą ruchu, także dla osób w podeszłym wieku; sprzyja temu infrastruktura nadmorskiej promenady.
- Centra społeczne są miejscem, w którym seniorzy nie tylko korzystają z oferty, ale sami ją współtworzą i organizują.
- Kontakt z aktywnymi włoskimi rówieśnikami był dla uczestników silnym impulsem motywacyjnym. Pomógł im przesunąć uwagę z poświęcania się dzieciom i wnukom na troskę o siebie i rozwijanie własnych pasji.

6. Porównanie z Polską i inspiracje

Polskę i Włochy łączy silna rola rodziny w opiece nad osobami starszymi oraz rosnące wyzwania demograficzne. We Włoszech znacznie silniejszy jest jednak sektor stowarzyszeń seniorów, które działają w każdej dzielnicy i są zarządzane przez samych zainteresowanych. Wyróżnia się także łączenie opieki zdrowotnej i społecznej w lokalnych Domach Wspólnoty.

Inspiracje do wykorzystania w działaniach Fundacji i lokalnych społeczności:

- zachęcanie seniorów do współprowadzenia klubów i zajęć, a nie tylko uczestniczenia w nich,
- regularne zajęcia ruchowe na świeżym powietrzu i wspólne wycieczki rowerowe,
- trening pamięci i koncentracji jako stały element spotkań seniorów,
- warsztaty cyfrowe oparte na realnych sytuacjach: planowanie podróży, zakup biletów, bezpieczeństwo w internecie, tworzenie albumów i filmów,
- wspólne posiłki i spotkania towarzyskie jako forma przeciwdziałania samotności.

7. Podsumowanie

Włoski model wsparcia osób starszych łączy powszechną służbę zdrowia, rozwijaną opiekę domową i lokalną, bardzo aktywną sieć stowarzyszeń seniorów. Najstarsze społeczeństwo Europy pokazuje, że aktywne starzenie się opiera się na codziennym ruchu, relacjach z innymi i poczuciu, że ma się wpływ na życie swojej wspólnoty. Mobilność do Rimini dała uczestnikom konkretne pomysły, jak te rozwiązania przenieść do polskiej rzeczywistości.

Źródła

- Eurostat – dane demograficzne dotyczące struktury wieku ludności (2024).
- Krajowy Instytut Ubezpieczeń Społecznych INPS – informacje o świadczeniach.
- Ministerstwo Zdrowia Włoch – informacje o Krajowej Służbie Zdrowia (SSN) i Domach Wspólnoty.
- Informacje stowarzyszeń ACLI, AUSER i UNITRE oraz regionu Emilia-Romania.
- Obserwacje uczestników i opiekunów mobilności w Rimini, 15–22.06.2025.

Opracowanie: Fundacja na rzecz edukacji – SMART, Opole, październik 2026 r.

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji. Unia Europejska ani Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji nie ponoszą za nie odpowiedzialności.